

Οπλισμένοι ακροδεξιοί συνωμοσιολόγοι στις ΗΠΑ

Κριτική στη συνωμοσιολογική σκέψη και τις φαιοκόκκινες αντιλήψεις που παράγει

Δ.Μ.Κ.

Εισαγωγικά

Ο καπιταλισμός είναι ένα σύστημα το οποίο δεν θα μπορούσε ποτέ να λειτουργεί ορθολογικά με την έννοια του ορθού Λόγου. Η διαδικασία αέναης συσσώρευσης σε πεπερασμένο χωροχρόνο είναι από τη φύση της μια διαδικασία που οδηγεί στην (αυτο)καταστροφή και συνεπώς δεν θα μπορούσε ποτέ να είναι «ορθολογική». Από την άλλη, ο βαθμός εξορθολογισμού των παραγωγικών σχέσεων μεγαλώνει, με το κεφάλαιο να δομεί πλέον σε σχεδόν συνολικό βαθμό την καθημερινότητα των υποκειμένων. Η αντίφαση αυτή, της ορθολογικής διαχείρισης στα πλαίσια ενός ανορθολογικού συστήματος, είναι συστατικό στοιχείο αυτού που θα σχολιάσουμε παρακάτω, της δομής της συνωμοσιολογικής σκέψης. Οι μη ορθολογικές αντιλήψεις, και η συνωμοσιολογία ειδικότερα, είναι ένα επακόλουθο τόσο αυτής της διαλεκτικής σχέσης, όσο και της εμπρόθετης δράσης των κρατικών λειτουργιών οι οποίοι επωφελούνται από τη διάχυση της συνωμοσιολογίας.

Δυο αλήθειες κι ένα ψέμα. Τι είναι η συνωμοσιολογία:

Ας αρχίσουμε όμως με το τι είναι συνωμοσιολογία. Συνωμοσιολογία μπορούμε να πούμε πως είναι η μεθοδολογία ή η δομή σκέψης που παράγει θεωρίες συνωμοσίας. Η συνωμοσιολογική σκέψη ακολουθεί την αντίστροφη μεθοδολογική διαδικασία από

μια ορθολογική σκέψη (η οποία αντλεί το συμπέρασμα από τα δεδομένα) και συνεπώς προσπαθεί να βρει επιχειρήματα για να αιτιολογήσει ένα αργίοτι αποφασισμένο συμπέρασμα. Προκύπτει τόσο από την αντίφαση της ορθολογικής διαχείρισης ενός ανορθολογικού συστήματος όσο και από την ανάγκη του υποκειμένου να ερμηνεύσει μια νέα κατάσταση βάσει της αρχής της μικρότερης προσπάθειας, είναι δηλαδή σαν δομή σκέψης τόσο αποτέλεσμα των υλικών συνθηκών και αντιφάσεων αλλά και των ψυχολογικών δεδομένων που αυτές παράγουν. Η συνωμοσιολογία προσφέρεται για εύκολες και εύπεπτες λύσεις καθώς δεν καλείται να αποδείξει τον ισχυρισμό της, αλλά να (ανα)παραγάγει ήδη υπάρχουσες αντιλήψεις. Η συνωμοσιολογία χρησιμοποιεί πολλές φορές καθαρά ψέματα ή αληθοφάνειες για να υποστηρίξει το οικοδόμημα, μπορεί όμως κάλλιστα ένα συμπέρασμα να κατασκευαστεί και από μια λογικοφανή ακολουθία αληθών δεδομένων (π.χ. πάνω από ένα αεροδρόμιο πετάνε 100 αεροπλάνα (αληθές), στα 70 εξ αυτών οι πιλότοι είναι Αιγόκεροι (αληθές), άρα το 70% των πιλότων είναι Αιγόκεροι). Παρατηρούμε σε αυτό το παράδειγμα τη μεταστροφή τυχαίων σχέσεων σε αιτιακές. Η ουσία της συνωμοσιολογίας έγκειται στη μέθοδο ανάλυσης των δεδομένων και όχι μόνο στο κατά πόσο αυτά είναι έγκυρα ή όχι.

Η συνωμοσιολογία τόσο σαν μεθοδολογία όσο και τα αποτελέσματά της (οι θεωρίες συνωμοσίας) δομεί ένα συνολικό

αφήγημα για τον κόσμο, μια κοσμοθεώρηση. Αυτό γίνεται γιατί ένα άλλο της χαρακτηριστικό είναι ότι λειτουργεί συσσωρευτικά. Μια συνωμοσιολογική θεώρηση οδηγεί αναπόφευκτα σε μια δεύτερη. Αυτό γίνεται γιατί το υποκείμενο δεν θέλει να έχει αντιφάσεις στη σκέψη και τον λόγο του (αν κάποιο άτομο αντιλαμβάνεται μια αντίφαση καλείται να την επιλύσει σύντομα αλλιώς καταρρέει το οικοδόμημα και το ίδιο έρχεται σε σύγχυση). Αν συνεπώς ένα σκεπτικό δομείται με έστω και μια συνωμοσιολογική σκέψη, για να μην παραχθεί αντίφαση, η επόμενη σκέψη είτε θα συνεχίσει να είναι συνωμοσιολογική είτε θα αναιρέσει την προηγούμενη. Θα μπορούσαμε εδώ να παραπέμψουμε στις θέσεις που δανείστηκε από την κλαϊνική ψυχανάλυση και τον Μπίον η ομάδα των endnotes στο *We unhappy few*¹:

Η απόκτηση της γνώσης στον Μπίον είναι αποτέλεσμα της συναισθηματικής συνθήκης στην οποία βρίσκεται το υποκείμενο-περιέκτης όταν λαμβάνει τη γνώση-περιεχόμενο. Αυτή η συναισθηματική κατάσταση ορίζεται «από την ανεκτικότητα στη ματαιώση και την αβεβαιότητα». Η πρόσληψη γνώσης σε ένα σταθερό συναισθηματικό περιβάλλον, σε ένα περιβάλλον που τα νέα δεδομένα δεν αντιβαίνουν την μέχρι τότε κοσμοθεώρηση, είναι πάντα πιο εύκολη. Η δυσκολία εντοπίζεται στην πρόσληψη γνώσης όταν αυτή αναιρεί τα μέχρι τότε ορισμένα συναισθηματικά πλαίσια και άρα μειώνει τη δυνατότητα ανοχής στη ματαιώση (που παρέχει ένα προηγούμενο γνωρίζειν) και οδηγεί εν τέλει στην αβεβαιότητα. Ένα ανατρεπτικό περιεχόμενο συνεπώς απαιτεί μια μεταβολή στον περιέκτη

ο οποίος καλείται να αμφισβητήσει τη συναισθηματική σταθερότητα που του αποφέρει η αποδοχή του μέχρι τότε γνωστού περιεχόμενου. Το νέο (ανατρεπτικό) περιεχόμενο, για να γίνει δεκτό, απαιτεί την καταστροφή του προηγούμενου πλαισίου στο οποίο λειτουργούσε ο περιέκτης με αποτέλεσμα το άτομο να έρχεται σε σύγχυση. Η ανάγκη για ερμηνεία του νέου ανατρεπτικού δεδομένου μπορεί να οδηγήσει σε δύο μονοπάτια: είτε ο περιέκτης θα καταφέρει να ανεχθεί συναισθηματικά την αβεβαιότητα, να την υπερβεί και να καταφέρει καθαρά να ερμηνεύσει τα νέα δεδομένα, είτε να μείνει στη σύγχυση. Η παραμονή στη σύγχυση είναι αυτή που δίνει πάτημα στα εύκολα αφηγήματα, αυτά της συνωμοσιολογίας.

Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε πως για την καθιέρωση συνωμοσιολογικών θεωρήσεων είναι υπεύθυνη η εξής φόρμουλα: οι καπιταλιστικές αντιφάσεις και η ψυχολογική αποσταθεροποίηση που παράγουν βιώνονται κατοπτρικά ως εσωτερικές αντιφάσεις στον ψυχισμό του ατόμου. Αυτή η αναταραχή στον ψυχισμό έρχεται στην επιφάνεια ακόμα πιο έντονα σε περιόδους κρίσης, όταν η ανάγκη για απαντήσεις είναι ακόμα πιο έντονη ενώ ταυτόχρονα ο χρόνος δυνατής επεξεργασίας πολύ πιο συμπιεσμένος. Η αδυναμία ερμηνείας των (εμπρόθετων ή μη) κρατικών επιλογών για τη διαχείριση αυτών των κρίσεων σε συνδυασμό με τα παραπάνω αποτελούν τις συνθήκες δυνατότητας για την ενεργοποίηση των αντιδραστικών χαρακτηριστικών της συνωμοσιολογικής σκέψης η οποία πάντα πατά και σε προηγούμενα αντιδραστικά χαρακτηριστικά (ρατσισμός, αντισημιτισμός, σεξισμός κ.λπ.).

1. (σ.τ.ε.) Η ελληνική έκδοση του κειμένου των Endnotes έγινε το 2020 από τα εγχειρήματα Αντίθεση, coghnorti και Shibboleth και κυκλοφορεί υπό τον τίτλο: *We Unhappy Few, Για τις ριζοσπαστικές ομάδες*.

Κορωνοϊός

Ένα τέτοιο πρόσφατο παράδειγμα κρίσης είναι η πανδημία του Covid-19. Η πανδημία έφερε τα πάνω κάτω στην κοινωνική και προσωπική ζωή μετατρέποντας ό,τι θεωρούσαμε οικείο σε ανοίκειο, όπως μεταφέρει ο Φλόριαν Μπόσερτ στο κείμενο «Ιογενής επίθεση»²: «σύμφωνα με τη Φρουδική υπόθεση το ανοίκειο προκύπτει όταν εμφανίζεται κάτι που είναι ταυτόχρονα τρομακτικά ξένο και υπερβολικά οικείο, φέρνοντας έτσι στο προσκήνιο μια καταπιεσμένη και ξεχασμένη πλευρά του εαυτού μας. Το ασυνείδητο περιεχόμενο προσπαθεί αδιάλειπτα να αναδυθεί στο συνειδητό με στρεβλό τρόπο ως επιστροφή του καταπιεσμένου». Την περίοδο της πανδημίας, τόσα πράγματα τα οποία αντιμετωπίζαμε ως τα πλέον οικεία μετατράπηκαν σε ξένα. Από την ανθρώπινη επαφή ως τη βόλτα στο πάρκο, αναγκαστήκαμε να αμφισβητήσουμε και να (ξανα)ορίσουμε τις πιο καθημερινές δραστηριότητες ως δύναμει επικίνδυνες, καθιστώντας τις ξένες. Η εισβολή της πανδημίας στις ζωές μας συνεπώς, για να επιστρέψουμε στον Μπίον, κατέστησε τον ιό ως περιέκτη του καταπιεσμένου μας άγχους. Άγχη που προέκυπταν από την καθημερινότητα (εγκατάλειψη, μοναξιά, δυσφορία) τα οποία απωθούνταν μέσω της ροής της, επέστρεψαν στο συνειδητό. Η διάλυση της ροής της καθημερινότητας συνεπώς επανέφερε στο προσκήνιο το πρώην καταπιεσμένο άγχος, το οποίο με τη σειρά του οδήγησε στην αδυναμία πρόσληψης νέων δεδομένων και την παρεπόμενη διολίσθηση.

Βρεθήκαμε λοιπόν σε μια συνθήκη η οποία όχι μόνο ανέτρεψε το πλαίσιο λει-

τουργίας μας και άρα μας προκάλεσε αβεβαιότητα, αλλά και επανέφερε κάθε άγχος μας χωρίς να μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε καθώς η αρχική του αιτία κρυβόταν πίσω από την πανδημία, στον ίδιο τον καπιταλισμό, αλλά έβρισκε έκφραση μέσα σε αυτή. Αν δεχτούμε την υπόθεση του Μπίον, ότι η διαδικασία της γνώσης είναι αποτέλεσμα της συναισθηματικής κατάστασης του περιέκτη, είναι εμφανές ότι τα περισσότερα άτομα και ομάδες δεν θα μπορούσαν να επεξεργαστούν θετικά τη ροή των (αντιφατικών) πληροφοριών. Οι ερωτήσεις ήταν πολλές και οι απαντήσεις που δόθηκαν από μεγάλο μέρος της κοινωνίας και των δήθεν πολιτικών της εκφραστών, εκτός της συνωμοσιολογικής τους φύσης, δημιούργησαν (όπως και σε ανάλογες καταστάσεις στο παρελθόν) ένα διαγώνιο μέτωπο ακροδεξιών, φασιστών, λαϊκιστών και φαιοκόκκινων δήθεν επαναστατών.

Συνωμοσιολογία, εξουσία και φαιοκόκκινοι «αντιαυταρχικοί»

I

Σε περιόδους κρίσης, οι (μερικές φορές φαινομενικά) αντιφατικές επιλογές της Εξουσίας της Κρατικής-Κεφαλαιακής Μηχανής δημιουργούν τις συνθήκες για να αναπαραχθεί η παραπάνω συναισθηματική κατάσταση (η οποία πάντα πλαισιώνει την υλική κατάσταση) η οποία όπως είπαμε, αναπόφευκτα οδηγεί στα συνωμοσιολογικά αφηγήματα. Στο παράδειγμα της πανδημίας παρατηρήσαμε τις αντιφάσεις αυτές να εκφράζονται μέσα από τα μίντια σε καθημερινή βάση. Η αντιφατική ροή πληροφοριών σε μια τόσο πρωτόγνωρη κατάσταση και σε καθεστώς συναισθηματικής και υλικής απομόνωσης σε συνδυασμό με τη φτωχοποίηση, δημιούργησαν ένα εκρηκτικό κοκτέιλ.

2. (σ.τ.ε.) Το κείμενο «Ιογενής επίθεση σε εύθραυστα υποκείμενα» του Φλόριαν Μπόσερτ περιλαμβάνεται στο βιβλίο *coghnoti, Ούτε καν λάθος, για μια κριτική της συνωμοσιολογίας*, Θεσσαλονίκη 2023.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η χρήση μάσκας. Στην αρχή της πανδημίας ο Τσιόδρας είχε πει ότι οι μάσκες είναι επιβλαβείς και να μην τις χρησιμοποιούμε, στη συνέχεια οι μάσκες έγιναν υποχρεωτικές. Μια τέτοια αντίφαση θα μπορούσε να εξηγηθεί με πολλούς τρόπους, θα μπορούσε για παράδειγμα για την αρχική αντιεπιστημονική δήλωση του Τσιόδρα να ευθύνεται η μη επάρκεια των μασκών σε πρώτη φάση, θα μπορούσε και να είναι απλά ανόητος. Σε όποια περίπτωση, όταν δημοσιεύτηκε ότι άνοιξε εργοστάσιο με μάσκες συγγενής του πρωθυπουργού, η φαντασία ορισμένων οργιάσε. Αντί να γίνει αντιληπτή η επένδυση αυτή ως μια κερδοσκοπική ευκαιρία στις πλάτες μιας ανάγκης εκείνη την περίοδο (όπως ιστορικά κάνουν οι καπιταλιστές), έγινε αντιληπτή αντίστροφα! Ότι δηλαδή μας επέβαλαν τις μάσκες για να πλουτίσουν!

Επόμενο ήταν λοιπόν να ταυτιστεί ο επιστημονικός λόγος με τον κρατικό. Είναι δεδομένο ότι η ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης δεν είναι για την ίδια την γνώση, αλλά εξυπηρετεί συμφέροντα. Αυτό όμως δεν μπορεί να μας οδηγήει στο συμπέρασμα ότι μια επιστημονική μελέτη είναι αξιακά λανθασμένη λόγω της σχέσης παραγωγής γνώσης και Εξουσίας. Αυτή η αντίληψη τείνει να ταυτίσει το Κεφάλαιο με το Κράτος καθώς η γνώση παράγεται και για το συμφέρον των καπιταλιστών όχι μόνο για να καταστείλει και να πειθαρχήσει. Αν ακολουθήσουμε το σκεπτικό αυτό (ότι η επιστημονική γνώση είναι πάντα ο κρατικός λόγος) θα πρέπει να δεχθούμε και ότι οι διεθνικές-διεπιστημονικές έρευνες μεταξύ επιστημών που εκπροσωπούν διαφορετικά ιμπεριαλιστικά μπλοκ ή ανταγωνιζόμενες εταιρείες δεν θα μπορούσαν ποτέ να παράγουν αποτελέσματα αφού η συζήτηση θα κινούνταν πάνω μόνο σε πολιτικές γραμμές

και όχι σε συστήματα peer review και δεδομένων. Βέβαια οι έρευνες αυτές όχι μόνο γίνονται αλλά παράγουν και αποτελέσματα, γνωρίζοντας το αυτό, αυτή η βαθιά συνωμοσιολογική ροή σκέψης, για να αντιμετωπίσει την παραπάνω αντίφαση, θεωρεί ότι όλη η γνώση-εξουσία παράγεται από ΕΝΑ κέντρο. Είτε αυτό είναι η ΝτΠ είτε είναι οι «big pharma», η αντίληψη αυτή διαγράφει τους ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς και τη σύγκρουση μεταξύ των καπιταλιστών.

Στο ζήτημα των εμβολίων, το κράτος τα παρουσίασε ως πανάκια. Τα εμβόλια θα μας κάνουν να μην κολλάμε, έλεγαν, κάτι που ήταν προφανώς ψέμα βάσει και των επιστημονικών δεδομένων. Εκεί λειτούργησε άλλη μια φορά η συνωμοσιολογική ταύτιση του κρατικού και του επιστημονικού λόγου, με τεράστια ευθύνη του κράτους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, το γεγονός ότι εντέλει κολλούσαμε μετά τον εμβολιασμό να γίνει αντιληπτό ως ακύρωση της επιστημονικότητας του ίδιου του εμβολίου και άρα του ορθού λόγου ο οποίος συνταυτίστηκε με τον κρατικό. Το ίδιο το κράτος, δηλαδή, με το πώς παρουσίασε τα εμβόλια, έσπειρε τους όρους με τους οποίους έγινε η συνωμοσιολογική κριτική σε αυτά.

Οι αντιφάσεις αυτές έγιναν αντιληπτές από ένα κομμάτι κόσμου ως εμπρόθετες ενέργειες κάποιων σκοτεινών κέντρων εξουσίας (όπως αναλύσαμε και παραπάνω), των οποίων ο στόχος ήταν η διεύρυνση της κυριαρχίας πάνω στις ζωές μας. Εδώ λοιπόν πρέπει να γίνει η αναφορά στη σχέση θεωριών συνωμοσίας, συνωμοσιολογίας και ντεμέκ αντικαπιταλισμού.

II

Υπάρχει ένα μαύρο νήμα σκέψεις που συνδέει ρεύματα της άκρας δεξιάς με ρεύματα της «αντιαυταρχικής» αριστεράς. Η κριτική στον «αυταρχισμό», σε ένα πλέγμα

εξουσιών δηλαδή το οποίο δεν έχει να κάνει (μόνο) με την Κρατική-Κεφαλαιακή Μηχανή αλλά με κάτι ευρύτερο και αόρατο που τη διαπερνά και την υπερβαίνει, με μια άρνηση της εξουσίας στη βάση της, είναι βαθιά αντιδραστική. Δεν βλέπει τον Εχθρό αλλά βλέπει εχθρούς, δεν υποτάσσεται στην επαναστατική στράτευση αλλά αντιδρά σε ό,τι καταπιέζει την επιθυμία της, δεν είναι μια κατάφαση, αλλά μια συνεχής άρνηση για την άρνηση. Πατώντας πάνω στον καπιταλιστικό τρόπο αντίληψης του τι σημαίνει «ελευθερία», τον ενστερνίζεται και τον προτάσσει μέσα σε ένα ατομικό πλαίσιο διεκδίκησης απέναντι σε όποιον της στερεί αυτή την ψευδαίσθηση. Αυτή η κριτική αριστερών ρευμάτων πολύ εύκολα συναντιέται με δεξιά και ακροδεξιά ρεύματα καθώς δεν την αφορά η συλλογική, αλλά η ατομική «απελευθέρωση» και βλέπει με μη ορθολογικούς όρους το άτομο εντός-εκτός κοινωνίας.

Αυτά τα ρεύματα συναντήθηκαν με ξεκάθαρους και οργανωτικούς όρους στην άρνηση της πανδημίας. Όταν οι αποφάσεις για ένα επιστημονικό θέμα λαμβάνονται από μια πολιτική εξουσία, είναι δεδομένο ότι σε περιόδους κρίσεις θα παραχθεί μια τέτοια οντολογική ταύτιση μεταξύ επιστήμης και κυριαρχίας με συνεπακόλουθη την αμφισβήτηση της επιστήμης (και συνεπώς του ορθού λόγου) σε ανάλογο επίπεδο με την (δίκαιη) αμφισβήτηση της πολιτικής εξουσίας. Η τούμπα στην τούμπα ή η φαινομενικά ανορθολογική δράση από την πλευρά της εξουσίας μεταφράστηκε σε έναν υλικό ανορθολογισμό των από τα κάτω οι οποίοι μην ξέροντας πλέον τι να πιστέψουν, δεν πίστεψαν τίποτα. Το αποτέλεσμα αυτής της γενικής άρνησης των πάντων στο όνομα ενός ανορθολογικού αντιαυταρχισμού είναι ένα παραμύθι το οποίο προσφέρει χρόνια ο εθνικιστικός χώρος. Το πλέον φυ-

σικό ήταν λοιπόν αυτή η αμφισβήτηση να βρει χώρο μέσα σε εθνικιστικές γκρουπες. Είναι πολύ πιο δύσκολο να μιλάμε κόντρα στην κρατική πολιτική, υπερασπίζοντας παράλληλα ένα εργαλείο (εμβόλιο) το οποίο, η ίδια αυτή πολιτική, με όλους τους λάθος τρόπους, το παρουσιάζει σαν ταυτόσημο με αυτήν. Από την άλλη είναι πολύ εύκολο να χρησιμοποιείται η εν λόγω ταύτιση για να συνταυτίσει την επιστήμη με το κράτος και τους υποστηρικτές του ορθού λόγου με υποστηρικτές αυτής της πολιτικής.

Ο «αντιαυταρχισμός» λοιπόν είχε δύο θιασώτες και δύο αντιπάλους. Οι «αντιαυταρχικοί» φασίστες έβλεπαν το κράτος ως τον φορέα της ΝτΠ η οποία θα έπληττε το έθνος και την ελευθερία τους με τους φορείς της αριστεράς να είναι πιστοί του υπηρέτες. Οι φαιοκόκκινοι «αντιαυταρχικοί» από την άλλη, έβλεπαν το κράτος να περιορίζει τις ελευθερίες τους και αντιλαμβάνονταν τους «υποστηρικτές της ύπαρξης της πανδημίας» σαν πiónια της πολιτικής του, κάτι που συνοψίζεται με ένα σύνθημα των *Autonome Antifa* το οποίο έλεγε «ό,τι μάθαμε από αριστερά είναι μάσκες και καταστολή». Δεν θα πούμε ποτέ ότι οι μεν ταυτίζονται με τους δε, αλλά η ταύτιση του λόγου τους, της έχθρας τους με εμάς τους «κρατιστές-υποστηρικτές της πανδημίας και του εγκλεισμού» και της συνθηματολογίας τους είναι ξεκάθαρα ανησυχητική, όσο και η συμπόρευση μεταξύ ορισμένων εξ αυτών.

Από αυτά τα αριστερά ρεύματα της κριτικής στον αυταρχισμό παράγεται και μια άλλη τραγική παρανόηση. Η αντίληψη ότι το κράτος είναι πάνω από το κεφάλαιο. Αν το κράτος θέλει να μας πειθαρχήσει και να μας κλείσει μέσα αλλά το κεφάλαιο θέλει να μας έχει έξω να δουλεύουμε δεν θα συγκρούονταν αυτά τα δύο; Σε καμία περίπτωση δεν συγκρούστηκαν. Ο λόγος, αντί-

θετα, που έγινε η καραντίνα, ήταν για να μπορέσει και μελλοντικά η εργατική τάξη να παραμείνει παραγωγική. Η πειθάρχηση ήταν παράπλευρο όφελος. Η «αντιαυταρχική» αντίληψη, με ξεκάθαρα συνωμοσιολογικούς όρους εδώ, αντιστρέφει την πραγματικότητα και μας λέει ότι το κράτος κατασκεύασε (;) τον ιό για να φτιάξει το πλαίσιο ώστε να μείνουμε μέσα και μετά έφτιαξε τα εμβόλια για να μας βγάλει πάλι έξω θέλοντας να μας δολοφονήσει από τις τραγικές τους παρενέργειες. Αυτή η καταφανώς παράλογη ροή σκέψης γίνεται νοητή όταν οι εκφραστές της, εκτός από ιδεολογικό μπέρδεμα, φέρνουν το αποτέλεσμα ενός συνεχούς, ως την αιτία του. Αντί να αντιλαμβάνονται την Εξουσία σαν ένα μεγάλο ποτάμι το οποίο κάθε φορά που διανοίγεται ένα ρυάκι ορμάει να το γεμίσει με νερό, αντιλαμβάνεται το ρυάκι με το νερό ως τον λόγο που υπάρχει το ποτάμι!

Η παρανόηση αυτή γίνεται και από τα δεξιά ρεύματα που τίθενται ενάντια στο κράτος όπως αυτό υπάρχει στο σήμερα. Το κεφάλαιο ανάγεται αφαιρετικά στον όρο big tech, ένα ανώνυμο σύμπλεγμα προσώπων που ελέγχουν ταυτόχρονα και τις κακές εταιρείες και το κράτος. Αυτή η αντίληψη απέκτησε κινηματικά χαρακτηριστικά στην περίπτωση της εισβολής στο Καπιτώλιο αλλά και της άρνησης της εκλογικής ήττας του Μπολσονάρο.

Συνωμοσιολογία και προπαγάνδα

Εξηγήσαμε πώς η συνωμοσιολογική σκέψη λειτουργεί σαν μεθοδολογία. Εξηγήσαμε και το πώς και το γιατί και το πότε ο κόσμος είναι πιο ευαίσθητος στο να δεχθεί αυτά τα αφηγήματα. Ιστορικά, μπορούμε να διακρίνουμε μια σύνδεση ανάμεσα στην εμπρόθετη δράση του κράτους και των λειτουργών του να δημιουργούν, να εμπνέουν ή και να

στηρίζουν θεωρίες συνωμοσίας για να εξυπηρετήσουν τους διακριτούς κάθε φορά σκοπούς τους. Αν αντιληφθούμε τη συνωμοσιολογική σκέψη ως μια μεθοδολογία άρνησης του ορθού λόγου και της κριτικής σκέψης, τότε και οι θεωρίες που αναπτύσσονται λόγω ή (στην περίπτωση της εμπρόθετης δράσης) μέσω αυτής λειτουργούν ως τα πλέον αντιδραστικά αφηγήματα.

Ένα μέσο διάχυσης θεωριών συνωμοσίας είναι και η προπαγάνδα. Η ευαισθησία στην προπαγάνδα είναι ευαισθησία στη συνωμοσιολογία υπό αυτή την έννοια. Η προπαγάνδα για να πετύχει τους σκοπούς της κάθε φορά ενεργοποιεί τα αντιδραστικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού στον οποίο απευθύνεται. Η προπαγάνδα επίσης είναι με ξεκάθαρους όρους εμπρόθετη δράση των (επίδοξων) κρατικών λειτουργών.

Δεδομένης της στόχευσής της να οξύνει τα αντιδραστικά χαρακτηριστικά, αυτά που όπως εξηγήσαμε είναι αιτιακά για τη συνωμοσιολογία, η προπαγάνδα αποτελεί γενεσιουργό αιτία της δεύτερης αρκετές φορές. Η σχέση μεταξύ των δύο είναι σχέση αλληλο-αναπαραγωγής καθώς η μία τροφοδοτεί την άλλη. Μάλιστα έχουν παρόμοια δομή καθώς η προπαγάνδα προσπαθεί να διαχωρίσει ένα ενιαίο υποκείμενο σε ξένο και σε οικείο. Στη συνέχεια προχωρά με συνωμοσιολογικά πολλές φορές αφηγήματα να δαιμονοποιήσει το ξένο για να εξυψώσει το οικείο. Η δαιμονοποίηση του πρώτου έρχεται με έναν τρομερό τρόπο. Συνήθως η επίθεση μέσω προπαγάνδας γίνεται από ένα ισχυρό (οικείο) υποκείμενο προς ένα πιο αδύναμο (ξένο) (ρομά, μετανάστριες, εβραίοι, μουσουλμάνοι κ.λπ.), η προπαγάνδα αντιστρέφει τους όρους μετατρέποντας το αδύναμο σε ισχυρό-ξένο άρα και σε απειλή για το «ανίσχυρο» οικείο. Για να γίνει πιστευτή αυτή η ανατροπή της πραγματικότητας πρέπει να

πλαισιωθεί από μια ευρύτερη κοσμοαντίληψη. Εκεί έρχεται η προπαγάνδα θεωριών συνωμοσίας και κατά συνέπεια η διάχυση της συνωμοσιολογικής σκέψης μέσω της προπαγάνδας (βλ. Globo Homo, μεγάλη αντικατάσταση κ.λπ.).

Ξεκάθαρα και emphaticά παραδείγματα αποτελούν ο Ντόναλντ Τραμπ στις μέρες μας και ο Χίτλερ παλαιότερα. Ο πρώτος μέσα από την έμμεση υπεράσπιση της θεωρίας του QAnon έστρωσε το πλαίσιο για να στηριχτεί από ένα μεγάλο κομμάτι κόσμου το οποίο πίστευε αυτές τις αντισημιτικές μπούρδες. Φαίνεται εδώ η ευθεία αλληλεπίδραση μεταξύ του αντιδραστικού περιεχομένου των θεωριών, της αντιδραστικής μορφής σκέψης και των αντιδραστικών πολιτικών. Το ένα συντηρεί το άλλο.

Ποιοι είναι εύκολα θύματα της συνωμοσιολογικής σκέψης;

Σε συνέχεια του παραπάνω θα πρέπει να σχολιάσουμε και το ποια κοινωνικά ή και ταξικά στρώματα είναι πιο εύκολα θύματα. Αν επιστρέψουμε στο σχήμα που αναφέρθηκε περί της δυνατότητας ανοχής στη ματαιώση, άρα στη δυνατότητα ή μη της επεξεργασίας μεγάλου όγκου πληροφορίας, τότε μπορούμε να εστιάσουμε στο ζήτημα του χρόνου. Ο καπιταλιστικός χρόνος τρέχει με τελείως διαφορετικές ταχύτητες απολύτως αναλογικές με την ταξική καταγωγή και μετέπειτα θέση του κάθε υποκειμένου. Με λίγα λόγια, όσο περισσότερο χρόνο σπαταλάς στη δουλειά και στη συνέχεια στην κοινωνική αναπαραγωγή σου τόσο λιγότερο χρόνο έχεις για σένα και άρα για την επεξεργασία πληροφορίας.

Μπορούμε συνεπώς να συμπεράνουμε πως, όπως και με την προπαγάνδα, είναι πολύ συχνότερο τα κατώτερα ταξικά και κοινωνικά στρώματα να μην μπορούν

να επεξεργαστούν τον όγκο πληροφοριών, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης. Όταν αυτή η συνθήκη ταυτίζεται και με μια έλλειψη ταξικής συνείδησης ή/και πολιτικής στρατευσης, τότε είναι ακόμα πιο εύκολη η διολίσθηση. Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η συνωμοσιολογική σκέψη είναι βαθιά αντιδραστική και λειτουργεί ως καπιταλιστικά παραγόμενη αντίθεση στην κριτική και ταξική σκέψη. Κατ' επέκταση οι θεωρίες συνωμοσίας συσσωρευτικά λειτουργούν σαν κοσμοθεωρίες που απαντούν στα υπαρξιακά ερωτήματα με παρόμοιο τρόπο με τη θρησκεία (με την οποία συχνά διαπλέκονται). Τα κατώτερα ταξικά στρώματα ψάχνοντας αυτές τις απαντήσεις καταλήγουν ελλείψει συλλογικών φορέων έκφρασης της ταξικής πολιτικής σε τέτοιου είδους απαντήσεις. Δεν είναι τυχαίο ότι η συνωμοσιολογία δημιούργησε μαζικά κινήματα (άρνηση εμβολίου, άρνηση νέων ταυτοτήτων, εισβολή στο Καπιτώλιο κ.λπ.) σε μια εποχή που δεν υπάρχουν μεγάλες αφηγήσεις.

Καταληκτικά, για μια αλήθεια για την τάξη μας

Το καπιταλιστικό τέλος τις ιστορίας-τέλος των ιδεολογιών άνοιξε τον δρόμο για την ιδεολογία της καχυποψίας. Έχει έτσι διατυπωθεί ότι η συνωμοσιολογία ως προσπάθεια των από-τα-κάτω να απαντήσουν στα ερωτήματά τους κρύβει μέσα της αλήθεια, και συνεπώς δεν πρέπει να την πολεμάμε αλλά να την «μπολιάζουμε» με τη δική μας αλήθεια. Αυτές οι αναγνώσεις δεν θα μπορούσαν να είναι πιο λάθος! Σε αυτή τη σύντομη ανάλυση καταδείξαμε τη σχέση της συνωμοσιολογίας με τις καπιταλιστικές αντιφάσεις, των θεωριών συνωμοσίας με την εμπρόθετη δράση των κρατικών λειτουργιών και τη συνωμοσιολογική σκέψη ως βαθιά αντιδραστική.

Είναι ξεκάθαρο ότι καμία από αυτές τις σχέσεις δεν έχει να κάνει με την ταξική και κοινωνική απελευθέρωση.

Η αντίληψη αυτή, ακόμα και όταν δεν είναι κακοπροαίρετη, είναι πολύ επικίνδυνη. Μας οδηγεί στο να καταλάβουμε μεν ότι είναι λανθασμένες οι συνωμοσιολογικές αντιλήψεις αλλά οι εκφραστές αυτής της αντίληψης μας καλούν να τις υπερασπιστούμε λόγω της άρνησής τους να αντιπαρατεθούν με την αναπαραγωγή του κυρίαρχου λόγου όταν αυτός εκφράζεται από τα κάτω. Δεν είναι καν λάθος, ξέρουμε ποιος είναι ο εχθρός μας, και δεν κρύβεται σε σκοτεινά υπόγεια, με τον ίδιο τρόπο που δεν έρχεται με βάρκες.

Η αδυναμία συγκρότησης αφηγήματος, που παίζει τόσο καταλυτικό ρόλο στη συγκρότηση των θεωριών συνωμοσίας, έχει σαν αποτέλεσμα (και λόγω της μεταμοντέρνας επιρροής) την άρνηση της αλήθειας και την προάσπιση των πολλών αληθειών. Δεν είμαστε θρησκευόμενοι ούτε δογματικές, δεν αναφέρεται εκεί η αλήθεια. Αν όμως υπάρχει διαλεκτική σχέση ανάμεσα στα πράγματα, υπάρχει και μια μόνο αληθής απάντηση σε κάθε ερώτημα, ασχέτως αν εμείς δεν τη γνωρίζουμε. Αντίθετα, το αφήγημα των πολλών αληθειών και της σχετικοποίησης είναι βαθιά φιλελεύθερο καθώς πατάει πάνω στην ατομική λογική της μη κοινωνίας, της αδυναμίας συγκρότησης κοινής αντίληψης. Επειδή όμως αυτό το ζήτημα είναι διαφορετικής φύσης από αυτό που πραγματεύεται αυτό το κείμενο, θα παραθέσουμε εδώ ένα απόσπασμα από το βιβλίο *Κοινωνική αμνησία* του Τζάκομπι³:

«Μια μαρξιστική κριτική στηρίζεται σε μια αντίληψη της αλήθειας που αντιτίθεται στην αβασάνιστη ανοχή. Όλες οι ιδέες δεν είναι εξίσου αληθινές, και συνεπώς δεν

είναι όλες εξίσου ανεκτές. Η ανοχή τους σημαίνει υποβάθμιση όλων. Τουλάχιστον στον χώρο των ιδεών η έννοια της ομοφωνίας και της αρμονίας είναι απαράδεκτη. Η καθαρή ανοχή είναι, έτσι και αλλιώς, σύμφωνα με τον Μαρκούζε, βρωμισμένη μέχρι το μεδούλι. Η ελεύθερη αγορά των ιδεών ποτέ δεν ήταν ελεύθερη, αλλά πάντα ήταν αγορά. Για την ανατροπή αυτής της κατάστασης δεν χρειάζονται κομισάριοι και λογοκριτές, αλλά κριτικός νους πιστός σε μια αντικειμενική αντίληψη της αλήθειας. Αν υπάρχει καταπιεστική ανοχή, τότε υπάρχει και απελευθερωτική μη-ανοχή. “Η αλήθεια δεν μπορεί να είναι ανεκτική”, έγραψε ο Φρόντ».

3. (σ.τ.ε.) Ράσελ Τζάκομπι, *Κοινωνική αμνησία*, Ύψιλον, 2007.